

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

**Зелінської Марії Зенонівни „Комунікативна компетенція
молодих носіїв польської мови західних областей України ”,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних
наук за спеціальністю 10.02.03. – слов'янські мови

(Львів, 2018. – 258 сторінок комп'ютерного тексту; спеціалізована

вчена рада Д 26.172.01 Інституту

мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України)

Дослідженням польської мови в Україні активно займаються як польські, так і українські мовознавці. Марії Зенонівні вдалося знайти „незаповнену нішу” в цій галузі. Об'єктом дослідження вона обрала польське мовлення молоді Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей сучасної України, мотивуючи актуальність свого дослідження потребою всебічного вивчення сегмента польської мови поза межами Польщі – в Україні, а також тим, що саме молоде покоління в майбутньому визначатиме перспективи функціонування польської мови – як мови однієї з найчисельніших національних меншин – на теренах України. Дисертантка поставила собі за мету з'ясувати, наскільки відхилення від загальнопольської норми в польському мовленні молоді західних областей України та соціолінгвістичні чинники його функціонування позначаються на комунікативній компетенції носіїв.

Наукову новизну своєї дисертаційної роботи авторка вбачає в тому, що дослідження проведено в ракурсі подвійної проблематики: конкретно-мовної – як предмет польської діалектології і лінгвогеографії та контактологічної – з урахуванням польсько-української інтерференції. У роботі вперше проаналізовано на двох рівнях – „зразковому” й „ужитковому” – характерні для польського мовлення представників молодого покоління граматичні, лексичні та етикетні відхилення від загальнопольської норми.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків.

Ознайомлення з дисертацією та авторефератом дає підстави констатувати, що авторові повністю вдалося досягнути мети і реалізувати всі завдання, поставлені в роботі. У дисертації теоретично узагальнено поняття комунікативної компетенції та комунікативної невдачі, виявлено, наскільки відхилення від загальнопольської норми в польському мовленні молоді західних областей України та соціолінгвістичні параметри його функціонування позначаються на комунікативній компетенції носіїв. Спираючись на результати досліджень, дисертантка доводить, що недостатній рівень комунікативної компетенції може утруднювати, сповільнювати порозуміння, а іноді ставати причиною комунікативних невдач в локальному польському середовищі й поза ним.

Уважне та вдумливе прочитання будь-якої наукової праці викликає власні роздуми, які можуть не збігатися з концепцією автора. Тому нам би хотілося висловити деякі свої міркування, побажання та зауваження.

1. Під час ознайомлення зі „Вступом” дисертації у нас виникло запитання, чому об’єктом дослідження М.З. Зелінська обрала польське мовлення молоді, яка вдосконалює польську мову лише в позашкільних навчальних закладах – польських суботніх / недільних школах при українських загальноосвітніх школах, товариствах польської культури або римо-католицьких парафіях Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей (С. 21). Чому автор залишила поза увагою особливості мовлення учнів загальноосвітніх шкіл з польською мовою навчання? Було б цікаво порівняти мовну компетенцію молоді, яка вдосконалює мову лише по суботах чи неділях і молоді, яка вивчає мову протягом тижня.

2. На нашу думку, у другому розділі „Соціолінгвістичні параметри функціонування польського мовлення молоді у Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській областях” (С. 59–87) не варто подавати

відповіді чи їх фрагменти з анкет опитуваних, оскільки там не розглядаються мовні особливості, достатньо лише процентних співвідношень відповідей анкетованих. У висновках до другого розділу добре було б спробувати проаналізувати, чим зумовлені отримані результати анкетування.

3. У третьому розділі „Мовно-комунікативні особливості граматичних форм у польському мовленні молоді” на С. 88 (у виносці 31) дисертантка подає інформацію про неоднозначність підходів до виділення кількості родів у польській науковій літературі. Польські мовознавці говорять про три, п’ять, сім або й дев’ять родів, зокрема, виділяють середній, жіночий і три чоловічі: чоловічо-речовий, чоловічо-тваринний і чоловічо-особовий. Разом з тим, автор не повідомляє, якої теорії дотримується сама. Вважаємо, що у роботі потрібно спиратися на традиційну граматику польської мови, яку вивчають у школах і на основі якої автор складала свої анкети. І такого поділу дотримуватися при аналізі матеріалу. До речі, на С. 119 (виноска 68) дослідниця описує поділ польських дієслів на дієвідміни, спираючись, зокрема, й на шкільні граматики та підручники з польської мови, призначені для іноземців.

4. У цьому ж розділі на С. 104 дисертантка, описуючи закінчення іменників середнього, жіночого і чоловічого родів у місцевому відмінку однини в мовленні молодих білінгвів, робить припущення, що форми з закінченням -e після отверділих приголосних (*w Paryżu, w teatrze, na wesele, w powietrze, po ulice, w pracy*) могли з’явитися під впливом російських: *в Париже, о сыне, в доме*, оскільки в українській мові іменники в місцевому відмінку не закінчуються на -e. Однак ми схилиємося до іншого припущення авторки – надання переваги закінченню -e замість нормативного -u (ч. і с. р.) або -y (ж. р.) може бути зумовлене внутрішньомовними фонетичними чинниками: кінцевий (історично м’який) приголосний отверділої основи носії мови ототожнюють з твердим приголосним. Якось побіжно сказано про закінчення Р. в. мн. іменників ч. р. -ów замість нормативного -u після отверділих приголосних (*kluczów, pieniędzyów, lekarzów*): „причину

виникнення форм на -ów слід вбачати у впливі домінантної на теренах західноукраїнських областей мови” (С. 108–109). То це якої мови, якщо в українській маємо закінчення -ів?

5. Незрозуміло, чому дисертантка не торкається теми Н. в. мн. чоловічо-особових іменників на твердий приголосний основи у сполученні з прикметниками. Це один із складних типів відмінювання через численні чергування приголосних перед закінченнями. Ми з власного викладацького досвіду знаємо, як важко студенти засвоюють цю тему. Також у роботі не розглядається сполучення числівників з чоловічо-особовими іменниками. Відмінкові форми прикметників взагалі не аналізуються.

6. На С. 122 ідеться про дієслова першої дієвідміни (на -ę, -ęsz) *karac*, *kopac*, *oszukiwac*, які досліджувана молодь відмінює за зразком дієвідміни на -am, -asz: *karasz* (замість *karzesz*), *kopam* (замість *kopię*), *oszukiwam* (замість *oszukiuję*). Таке явище спрощення дієвідмінювання, на думку автора, має інтерферентне підґрунтя, оскільки в українській мові дієслова *карати*, *копати* і, наприклад, *читати* належать до однієї дієвідміни. А як бути з *oszukiwac* – *ошукувати*? Адже при дієвідмінюванні в українській мові, так як і в польській, суфікс випадає: *ошукую* – *oszukiuję*, а в мовленні молоді маємо *oszukiwam*?

7. У четвертому розділі „Мовно-комунікативні особливості лексики й мовленнєвого етикету в польському мовленні молоді” серед семантичних кальок дисертантка аналізує польські лексичні одиниці *deputat*, *kurs*, *numer*, *nijaki*, *rodny*, вжиті у значеннях, які на сьогодні в польській мові є застарілими: *deputat* – „член органу державної влади, обраний виборцями”, *kurs* – „рік навчання, зокрема у вищій школі, програма річного навчання”, *numer* – „готельна кімната”, *nijaki* – „жоден”, *rodny* – „рідний, родинний” (С. 170–171). Однак незрозуміло, чи молодь у своєму мовленні вживає ці слова із застарілим значенням, чи під впливом українських відповідників.

8. У „Висновках” дисертантка зазначає, що у перспективі планує здійснити глибший лінгвістичний аналіз окремих типів відхилень від

нормативної польської мови. Гадаємо, що такий аналіз можна було б здійснити і в цьому дослідженні. Самі ж загальні висновки, як нам видається, трохи закороткі (3,5 с.). Бажано було б проаналізувати залежність рівня мовної компетенції молодих білінгвів від соціолінгвістичних параметрів функціонування польського мовлення молоді: мови, якою молодь спілкується у родині, з друзями, доступу до польськомовних ЗМІ.

Висловлені міркування, побажання та окремі зауваження жодним чином не стосуються концептуальних положень дисертації, мають рекомендаційний характер і не зменшують наукової ваги дослідження. Вони швидше є нашим баченням можливого варіанта вирішення досліджуваної проблеми. Авторка продемонструвала добре володіння сучасним науковим апаратом, вміння творчо оцінювати попередні надбання дослідників, пропонувати власні підходи до розв'язання конкретних завдань. Обґрунтовані і переконливі висновки відбивають основні положення результатів дослідження.

Теоретичний матеріал дисертації М.З. Зелінської може бути цінний для лінгвістичної полоністики, загальної теорії мови, зокрема для теорії мовних контактів, для вивчення проблеми білінгвізму, лінгвопрагматики, соціолінгвістики, лінгвістичної географії та загальної діалектології. Не менш важливими є й перспективи практичного застосування матеріалів дисертаційної роботи М.З. Зелінської: зібраний матеріал може бути використаний при викладанні навчальних курсів: „Культура польської мови”, „Порівняльна типологія слов'янських мов”, „Польська діалектологія”, „Методика викладання польської мови”, при написанні посібників і підручників з польської мови, методичних рекомендацій щодо викладання польської мови в Україні.

Основні положення дисертації було апробовано на 27 конференціях і семінарах та представлено у 22 публікаціях, 8 з яких – у фахових українських виданнях, 10 – у закордонних. Така кількість публікацій, перші з яких датуються ще 2010 р., свідчить про те, що М.З. Зелінська – цілковито

сформована дослідниця з глибокою лінгвістичною і методологічною ерудицією, яка ґрунтовно і ретельно вже протягом багатьох років займається обраною науковою проблемою.

Автореферат адекватним чином розкриває основний зміст дисертації і відображає її ключові позиції.

Отже, рецензована дисертаційна робота відповідає всім вимогам „Порядку присудження наукових ступенів” від 24.07.2013, № 567 до праць, поданих до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, а її авторка – Марія Зенонівна Зелінська – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03 – слов’янські мови.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу
слов’янських мов
Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні
НАН України

Л.І. Ніколаєнко

Відрук Ніколаєнко з
спецжурні 23.04.2018 р.

Генеральний секретар

В.Г. Зрменко

